

4. Шкіптан Д. Втрата документів і бізнесу. Тимчасове обмеження в спеціальному праві створює механізм усунення конкурентів. *Закон і Бізнес*. 2012. № 26.

5. Ліщина І., Фулей Т., Хембах Х. Застосування Європейської конвенції з прав людини при розгляді в судах господарських справ : посіб. для суддів. Київ : Істина, 2011. 208 с.

6. Ухвала Середино-Будського районного суду Сумської області у справі № 386/1600/13-к від 21.01.2014. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36734045> (дата звернення: 06.12.2023).

7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / за заг. ред. В. Я. Тація. Х.: Право, 2012. 768 с.

8. Ухвала слідчого судді Червонозаводського районного суду м. Харкова у справі № 646/645/16-к від 18.04.16. URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/57327835 (дата звернення: 06.12.2023).

8. Кримінальний процес та криміналістика. Судова експертиза.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-86>

СТИСЛО ПРО ТАКТИКУ СУДОВИХ ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Мирошніченко Юрій Михайлович

кандидат юридичних наук, голова Іллічівського районного суду

міста Маріуполя Донецької області

м. Маріуполь, Україна

Ефективність судового доказування та досягнення завдань кримінального судочинства залежить від успішного проведення судових дій. Як процесуальні способи отримання та перевірки доказів, судові дії ґрунтуються на відповідних правових нормах. Практичному ж утіленню законодавчих конструкцій мають сприяти знання суддею криміналістичних моделей судових дій, що розробляються наукою криміналістикою.

Судова дія є складовою процесу колективного дослідження обставин кримінального правопорушення, що здійснюється судом та іншими учасниками кримінального провадження під керуванням суду та за його безпосередньої участі. Предметом пізнання при цьому виступають певні фрагменти минулої реальності та обставини їхнього

розслідування, а об'єктом – носій доказової інформації (особа, предмет, документ, пов'язані з досліджуваною подією).

Будь-яка дія спрямована на реалізацію визначеної суб'єктом мети. Узагальнено мета кожної судової дії зводиться до отримання достовірних відомостей про обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. Конкретні цілі окремих процесуальних актів можуть полягати в одних випадках в отриманні від фізичних осіб вербальної інформації про відомі їм обставини досліджуваної події, в інших – у дослідженні речей і документів та одержанні невербальної доказової інформації, що в них міститься.

Поряд із цим окремі судові дії (наприклад, пред'явлення для впізнання, огляд, експертиза) проводяться для перевірки, конкретизації, уточнення наявних даних, зокрема через отримання необхідних для цього додаткових доказів (доступ до речей та документів, доручення щодо проведення слідчих дій). Мета досягається через розв'язання найрізноманітніших тактичних завдань.

Діяльність суду в кримінальному провадженні складається з послідовних інтелектуальних і вольових операцій з прийняття та реалізації різноманітних тактичних і процесуальних рішень. На відміну від слідчого, який здебільшого самостійно приймає рішення щодо проведення необхідної слідчої дії, суддя зазвичай керується пропозиціями сторін кримінального провадження щодо обсягу доказів, дослідження яких потребує проведення відповідних судових дій. Звісно, він вільний у визначенні переліку таких дій, однак завжди повинен пам'ятати, що необґрунтована відмова у задоволенні заявленого щодо цього клопотання може призвести до неповноти судового розгляду та як наслідок до скасування судового рішення.

З моменту прийняття рішення про проведення судової дії розпочинається робота з організаційно-тактичного забезпечення його реалізації. На першому етапі необхідно сформулювати завдання судової дії, ознайомитися з відповідним нормативним матеріалом, криміналістичними рекомендаціями щодо її проведення. Далі слід вирішити питання, пов'язані з моментом проведення цієї дії, визначенням кола її учасників, використанням технічних засобів, необхідністю залучення спеціалістів.

Важливою складовою цього етапу є побудова когнітивного образу майбутньої дії, прогнозування поведінки її учасників і можливих сценаріїв розвитку ситуації та розроблення відповідно до них альтернативних варіантів власних дій. Якість такої конструкції залежить від обсягу відомостей про результати досудового розслідування, особистості учасників судової дії, їх відносини між собою та ставлення до досліджуваної події [1]. Рішення щодо обсягу та

послідовності проведення пізнавальних дій суд приймає безпосередньо перед початком дослідження доказів, про наявність джерел яких заявлено сторонами кримінального провадження.

Завдання судової дії, що відображаються у плані її проведення, формуються насамперед особами, які порушують питання щодо необхідності проведення тієї чи іншої пізнавальної дії. Обґрунтовуючи заявлене клопотання, його суб'єкти мають повідомити про очікувані результати та переконати суд у тому, що вони мають значення для кримінального провадження.

План проведення судової дії, крім зазначення завдань та моменту її проведення, повинен містити інформацію про: а) осіб, щодо яких проводиться судова дія та об'єкти, щодо яких вона проводиться; б) докази, необхідність використання яких може виникнути під час проведення судової дії; в) прийоми роботи з цими доказами, послідовність їх застосування залежно від розвитку ситуації; г) технічні засоби, якщо їх використання передбачається тактикою судової дії.

Розроблений план реалізується на етапі безпосереднього проведення судової дії. Сформульовані судом пізнавальні завдання розв'язуються за допомогою відібраних відповідно до попередньо визначених альтернатив і рекомендованих криміналістикою тактичних засобів (методів і прийомів).

Важливе значення для тактики судової дії мають процесуальні умови судового дослідження [2]. Змагальність сторін, гласність судового провадження, особиста участь обвинуваченого у всіх судових діях є для суду законодавчою даністю. Істотними для вибору тактики судової дії є: 1) характер кримінального правопорушення; 2) процесуальний статус особи, щодо якої проводиться судова дія, її ставлення до учасників процесу, до суду та досліджуваної ним події, зацікавленість щодо результатів кримінального провадження; 3) ступінь поінформованості об'єкта тактичного впливу про значення для кримінального провадження відомостей, що від нього вимагаються; 4) умови сприйняття особою інформації, що відноситься до предмета судової дії; 5) соціально-психологічні, моральні, фізичні, психічні та інші особливості носія інформації.

Центральним моментом для системи є результат – підсумок, який відбиває рівень реалізації поставленої мети. В одних випадках аналіз та оцінка результатів судової дії дозволяє задовольнитися досягнутим рівнем знання про предмет судового дослідження та ухвалити на його основі остаточне судове рішення (коли дослідження доказів обмежене допитом підсудного, що повністю визнав себе винним), в інших – вимагає створення нової або коригування раніше розробленої моделі судового розгляду.

Факт проведення судової дії фіксується в журналі судового засідання, а перебіг за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів. Проведення огляду певного місця та його результати відображаються в окремому документі – протоколі огляду та можуть фіксуватися технічними засобами.

Віддзеркалення оцінки результатів судової дії здійснюється сторонами в судових дебатах, а судом у підсумковому рішенні у справі з позицій допустимості та достовірності отриманих результатів та визначення їхньої значущості для встановлення обставин, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. Зрозуміло, що учасниками судової дії одному й тому ж результату може бути дана різна оцінка: від позитивної та нейтральної до негативної. Все залежить від процесуального інтересу суб'єкта доказування і лише для безстороннього суду будь-який результат є позитивним, якщо в ньому втілено достовірне знання про предмет судового дослідження.

Таким чином, ми спробували продемонструвати системну сутність тактики судових дій та у загальних рисах схарактеризувати основні елементи її структури, якими є суб'єкт, об'єкт, мета, конкретні завдання, окремі конструктивні, організаційні, комунікативні, власне пізнавальні, посвідчувальні дії та співвідносні з ними методи та прийоми, а також результат судової дії, як усвідомлений та певним чином відображений суб'єктом підсумок її проведення. Встановлено, що технологічно судова дія є системою впорядкованих послідовних, різних за своїм змістом дій та операцій, що включає (1) прийняття рішення про проведення судової дії, 2) підготовку його проведення, (3) безпосередній акт пізнання, (4) фіксацію та (5) оцінку його результатів [3]. Подальше розроблення оптимальної функціональної моделі судової дії є одним з важливих завдань концепції криміналістичного забезпечення судового провадження [4].

Література:

1. Мирошніченко Ю. М. Подолання інформаційної невизначеності на початковому етапі судового провадження. *Український дослідницький простір в умовах війни: адаптація й перезавантаження технічних і юридичних наук* : збірник матеріалів доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції. (Харків – Рига, 31 травня 2022 р.). Харків, 2022. 151–153.

2. Мирошніченко Ю. М. Процесуальні чинники тактики судового розгляду кримінальних справ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 510–513. URL:http://lsej.org.ua/9_2022/125.pdf (дата звернення 27.07.2023).

3. Мирошніченко Ю. М. Загальні положення тактики судових дій у кримінальному провадженні. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 4(81), ч. 2. С. 172–177. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-81-4-2-172-177>

4. Мирошніченко Ю. М. Криміналістичне забезпечення судового провадження – актуальний напрям розвитку криміналістики. *Проблеми теорії та практики кримінального провадження : матеріали круглого столу (м. Харків, 17 червня 2021 р.)* / редкол.: В. В. Сокурєнко (голова), Л. В. Могілевський, М. Г. Щербаковський. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2021. С. 206–209. 428 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-87>

РОЛЬ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ В ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

Негребецький Владислав Валерійович

*кандидат юридичних наук, доцент, науковий співробітник
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташица*

*Національної академії правових наук України,
доцент кафедри криміналістики*

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Розслідування і документування воєнних злочинів в Україні – найважливіший напрямок у роботі органів кримінальної юстиції. Вирішальне значення має професійне, якісне, повне, всебічне, допустиме, вчасне та належне документування всіх елементів воєнного злочину. Станом на 15 грудня 2023 року Офісом Генеральної прокуратури в період повномасштабного вторгнення ворога зареєстровано понад 117 000 випадків воєнних злочинів агресії та воєнних злочинів проти України [1]. Задokumentовані чисельні випадки руйнувань житлової інфраструктури, вбивств мирних жителів, мародерства та насильства. Зібрані докази згодом дозволять не лише довести, що ці злочини було вчинено, а й пов'язати їх із конкретними особами (злочинцями), висунути їм обґрунтовані обвинувачення та притягнути до відповідальності. Задokumentовані та поширені особисті історії людей, що зазнали насильство, жорстоке та нелюдське поводження, приниження людської гідності привернуть увагу недо-